

مفاهیم کلیدی مشاوره گروهی

Key concepts of Group Counselling

محمدتقی دلخمش
دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران جنوب

- راهنمایی و مشاوره گروهی
- شکوه نوایی نژاد
- سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
- 1383، 124 صفحه، 1500 نسخه، 6500 ریال

«افراد در تعامل با دیگران در فضایی امن و مطلوب، آزادانه مشکلات خود را از نو تعریف می‌کنند و زیر نظر مشاوران آموزش دیده و ماهر و با بهره‌گیری از حمایت‌های گروه راه چاره‌های گوناگونی را بررسی می‌نمایند، رفتار تازه‌ای را فرا می‌گیرند، مهارت‌های ارتباط با دیگران را یاد می‌گیرند و برای مشکلاتشان به راه‌حلهایی دست می‌یابند، پیش و نگرش و رفتار جدیدی را می‌آموزند و رشد قابل ملاحظه‌ای را در خود مشاهده می‌کنند».

این مقدمه برگرفته از کتاب «راهنمایی و مشاوره گروهی»، اثر شکوه نوایی نژاد، استاد گروه مشاوره دانشگاه تربیت معلم است که توسط سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)، در 124 صفحه در سال 1383، برای نخستین بار انتشار یافته است. از زمان انتشار کتاب «روان‌درمانی و مشاوره گروهی» اثر باقر ثنائی در سال 1362 تا انتشار اثر حاضر، دوازده اثر (سه ترجمه و نه تألیف) دیگر، در باب مشاوره گروهی به چاپ رسیده، که استخوان‌بندی اغلب آثار تألیفی، بر مبنای آثار «جرالد کوری¹» و «ماریان کوری²» قوام گرفته است.

مروری بر اثر

کتاب شامل پیشگفتار مؤلف، هفت فصل، فهرست منابع، و واژه‌نامه انگلیسی - فارسی است. در پیشگفتار، مؤلف ضرورت انتشار و ویژگی‌های خاص کتاب را برشمرده است. فصل اول، مدخلی است برای طرح مفاهیم و اصول مشاوره گروهی که با ذکر تاریخچه مختصری از مشاوره

1. Corey, G.
2. Corey, M. S.

گروهی همراه شده است.

فصل دوم به ماهیت و فرایند مشاوره گروهی اختصاص یافته است. هنجارهای حاکم بر جلسه‌های گروه درمانی، هدفهای فعالیتهای گروهی، ارتباط در گروه، ساختار گروهی و انواع گروهها، از موضوعهای مورد بحث در فصل دوم است.

سازماندهی مشاوره گروهی عنوان فصل سوم است. در این فصل، اصول سازماندهی، چگونگی تشکیل گروهها، و مراحل تکاملی فرایند مشاوره گروهی، تشریح شده‌اند.

هر درمانگری گروهی، مبتنی بر روی‌آوردی نظری است. روی‌آوردهای نظری به مشاوره گروهی در فصل چهارم جای گرفته‌اند. هدف، فرایند گروهی، رهبری و مبانی نظری گروه قدرت - مدار، گروه آزادمنشانه و گروه مدار، با عنوان روی‌آوردهای مشاوره گروهی، در این فصل مرور شده‌اند و در ادامه همین فصل، بحثی در زمینه مبانی نظری و فرضیه‌ها در مشاوره گروهی ارائه شده است.

در فصل پنجم، رهبری در مشاوره گروهی مطرح شده است. با تعریف رهبری و برشمردن ویژگیهای رهبری، فصل آغاز می‌شود و با بحث در مورد ارتباط کلامی و غیرکلامی و انتظارات و توقعهای رهبر و اعضا، فصل به پایان می‌رسد.

در فصل ششم، پویایی در مشاوره گروهی در چهارچوب بررسی عوامل مؤثر در پویایی مشاوره گروهی، ویژگیهای گروههای مشاوره‌ای موفق، و موقعیتهای دشوار و مشکلات در گروه، برجسته‌تر شده است.

در فصل پایانی (هفتم)، پس از بررسی مشکلات و محدودیتهای گروهی و بهبود کارایی گروهی به شیوه‌های نظارت و ارزشیابی گروه پرداخته شده است.

کاستیهای اثر

«... این کتاب شامل دیدگاهها و رویکردهای کاربردی در فرایند تغییرات مطلوب درمانی مشاوره گروهی است ... به این ترتیب در این کتاب سعی شده است تا مفاهیم نظری و عملی راهنمایی و مشاوره گروهی با بیانی ساده ارائه شود.»

به رغم آنچه مؤلف اثر در پیشگفتار وعده داده است، در این اثر کمترین سهم به روی‌آوردهای نظری به مشاوره گروهی (فصل چهارم) اختصاص داده شده است. در دوازده صفحه فصل چهارم، توضیحات محدود در باب چند روی‌آورد نظری ارائه شده‌اند، دیدگاههای نظری (با اطلاق به نام اشخاص) از روی‌آوردها تفکیک نشده‌اند، و شمار قابل ملاحظه‌ای از روی‌آوردهای نظری به مشاوره گروهی نادیده انگاشته شده‌اند. همچنین به رغم وعده نویسنده، خواننده کتاب این را نمی‌آموزد که چگونه می‌تواند فهم خود از نظریه‌ها را در صحنه عمل مورد بهره‌برداری قرار دهد.

این کاستیها را می‌توان ناشی از حجم نازل کتاب دانست. سیاست انتشارات سازمان سمت، مبنی بر تطبیق دادن حجم کتابها با تعداد و سرفصلهای واحدهای درسی دانشگاهی، فقر محتوای کتابهای دانشگاهی را در پی داشته است و تعهدهای دانشگاهی دانشجویان را در حد صفحه‌های تکلیف دانش‌آموزی تعریف کرده است. پیرو سیاست

انتشارات سمت، مؤلف همزمان با انتشار اثر حاضر، کتاب دیگری را با عنوان «نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی گروهی» به دست خوانندگان سپرده است تا به وعده داده شده، در کتاب دیگری جامه عمل بپوشاند. کاستی دیگر اینکه زمینه‌های مورد توجه در مشاوره گروهی معطوف به گروه‌های دانش‌آموزی است، بی‌آنکه از سوی مؤلف به منزله یک محدودیت تلقی شده باشد.

طبقه‌بندی مفاهیم در برخی از فصلها نیازمند جا به جایی و حک و اصلاح است (برای نمونه، توصیف ارتباط کلامی و ارتباط غیرکلامی در چهارچوب فصل رهبری در مشاوره گروهی متناسب نیست)..

شیوه نگارش کتاب در بساری از موارد از اصول نگارش متون علمی تخطی کرده است. در سراسر کتاب فقط سه بند (پاراگراف) منبع دارد، در متن به اصلی‌ترین منابع کتاب (کوری، 1996؛ نوابی‌نژاد، 1370) ارجاع نشده است، نام مؤلفان در متن بدون ذکر تاریخ و درج در فهرست منابع (برای نمونه نامهای لوین، رن، گولدمن، هنسن، اولسن، ...) و یا با ذکر تاریخ و بدون درج در فهرست منابع (برای نمونه نامهای کریستین سن، یلوم، اسلاوسون، ...) آمده است.

فقر منابع (پنج منبع لاتین و یک منبع فارسی) نیز برای یک کتاب دانشگاهی غیرموجه است. برخی از معادل‌سازیهای فارسی برای اصطلاحهای تخصصی دقیق نیستند. پاره‌ای معادلها پیشنهاد می‌شوند: روان‌نمایشگری به جای روان‌نمایشی برای Psychodrama، فهرست به جای سبانه برای inventory، سبانه به جای چک لیست برای checklist، تحولی به جای تکاملی برای developmental، جامعه‌سنجی به جای گروه‌سنجی برای sociometry، اقتدارگرا به جای قدرت - مدار برای authoritarian، پالایش به جای تخلیه روانی برای catharsis، انسجام به جای همبستگی برای cohesion، صلاحیت به جای شایستگی برای competence، مسند مهارگری به جای منبع کنترل برای locus of control، آشفتنگی به جای شعف برای mania، همدردی به جای همدلی برای empathy، کنش به جای کارکرد برای function، بصری‌سازی به جای تصویرسازی ذهنی برای visualization، ناهشیار به جای ناخودآگاه برای unconscious، تنش‌زدایی به جای آرام‌سازی روانی برای relaxation، واکنش به جای انعکاس برای reaction، بیش‌تعمیم‌دهی به جای تعمیم افراطی برای overgeneralization، ساخت‌یافته به جای ساختار برای structured، تنیدگی به جای استرس برای stress، اکتشاف خود به جای خودکاوشی برای self-exploration، ارتجالی به جای خودجوش برای spontaneous، روان‌درمانگری به جای روان‌درمانی برای psychotherapy. همچنین، در پیشگفتار، فصول کتاب به اشتباه هشت فصل درج شده که نیازمند تصحیح است.

سخن آخر

امید است که مؤلف در ویرایش بعدی کتاب، با رفع کاستیها و ایجاد اصلاحها، منبع درسی سودمندی برای دانشجویان رشته مشاوره فراهم آورد.